

RELACIJE RODITELJSKOG ODGOJNOG STILA I SOCIOEMOCIONALNOG STATUSA DJECE¹

Antonija Žižak

Originalni znanstveni članak

Odsjek za socijalnu pedagogiju
Fakultet za defektologiju, Zagreb

UDK: 376.5
Zaprimljeno: 15. 10. 1993.

Sažetak

Sa ciljem da se utvrde relacije između roditeljskog odgojnog stila i socioemocionalnog statusa djece, ispitano je 168 djece u dobi od 3 do 4 godine iz osam zagrebačkih i jednog riječkog vrtića. Informacije o roditeljskom odgojnom stilu i socioemocionalnom statusu djeteta dali su odgajatelji, a dobiveni rezultati obrađeni su primjenom biorthogonalnog kanoničkog korelacijskog modela. Za prikupljanje informacija poslužili su posebno konstruirani upitnici.

Dobiveni rezultati ukazuju na visoko izraženu značajnost povezanosti prostora odgojnog stila roditelja i socioemocionalnog statusa predškolske djece. Ta je povezanost opisana s četiri para kanoničkih faktora. Jedan par kanoničkih faktora ukazuje na statistički visoko značajnu povezanost prihvaćajućeg i dosljednog odgoja roditelja sa socijaliziranošću djece u skladu s dobnim karakteristikama. Ostala tri para kanoničkih faktora definiraju donekle specifično nedorečene roditeljske odgojne stilove koji postižu značajnu povezanost sa specifičnim razvojnim poteškoćama predškolske djece.

KLJUČNE RIJEČI: predškolska djeca, socioemocionalni status, roditeljski odgojni stil

1. PROBLEM

Dosadašnja saznanja na planu proučavanja socioemocionalnog razvoja djece, a naročito socioemocionalno utemeljenih problema ponašanja pokazuju da se i kvaliteta i kvantiteta tih poteškoća značajno mijenja tijekom djetetovog razvoja. Tim promjenama dinamički doprinose i dijete i njegova okolina. Također je dobro poznato da u vrijeme školskog uzrasta među faktore koji najznačajnije doprinose promjeni pripadaju škola, odnosi sa obitelji i vršnjacima, dok je za razvojnu predškolsku dob krucijalan faktor obiteljskog života. Stoga pri proučavanju utjecaja na dijete u svakom razvojnom periodu treba stalno imati na umu da se radi o izuzetno kompleksnom i promjenljivom fenomenu. To tim prije što se zna kako cijeli niz istraživanja ukazuje na važnost nekih faktora za pojavu emocionalnih poteškoća i problema ponašanja kod djece, a da pri tome te studije uglavnom ne nude i uspješne preventivne programe (Cameron, 1977; Veda, 1988).

Ako se iz cijelog tog kompleksa faktora iz prostora obiteljskog života koji imaju značajnog utjecaja na razvoj djeteta izdvoji samo jedan i pokuša utvrditi njegova povezanost sa djetetovim socioemocionalnim statusom,

suočavamo se s rizikom jednostranog ili u najboljem slučaju nedovoljno sveobuhvatnog tumačenja djetetovog razvojnog statusa. Takav je rizik, s druge strane, neophodan na putu generalizacija na kojem je utemeljena većina znanstvenih pristupa.

U ovom se radu kao takav izdvojen par faktora proučavaju roditeljski odgojni stil i njegov utjecaj na socioemocionalni status djeteta. Pri tome treba naglasiti kako je odgojni stil roditelja faktor ili fenomen koji se vrlo rijetko jasno definira. U literaturi tako susrećemo da se pod roditeljskim odgojnim stilom najčešće podrazumijevaju dimenzije roditeljstva (Cameron, 1977; Argyle, 1985); roditeljska ponašanja (Schaefer, prema Wilsson and Herrnstein, 1985) roditeljski stilovi (Lamborn and oth, 1990), načini discipliniranja djece od strane roditelja (Baumvide, prema Clarke - Stewart and oth, 1988). Shodno tome različitost se uočava i u pristupu. Uočljivo je to po tome što neki autori preferiraju kao okosnicu za utvrđivanje roditeljskog odgojnog stila sad već klasične dimenzije roditeljstva kao što su "permisivnost nasuprot strogosti", "toplina nasuprot hladnoći" odnosno "prihvatanje nasuprot odbacivanju" (Argyle and Henderson, 1985; Wilson and Herrnstein,

¹ Ovaj rad je dio znanstvene tematske jedinice "Evaluacija integralne metode u radu s djecom predškolske dobi i njihovim roditeljima" koja se u okviru znanstvenog projekta "Evaluacija modela tretmana osoba s poremećajima u ponašanju" realizira na Fakultetu za defektologiju.

1985), dok drugi (Cameron, 1977) nude cijelu lepezu dimenzija roditeljstva: 1. roditeljsko neslaganje, netolerantnost i odbacivanje; 2. konflikt među roditeljima u odnosu na odgoj djece; 3. strogost nasuprot permisivnosti; 4. majčinska briga i zaštita; 5. nizak životni standard; 6. ograničena materijalna podrška djeteta; 7. dosljedna roditeljska disciplina; 8. orijentacija na veliku obitelj. Drugi su pak autori orijentirani na imenovanje različitih stilova odgajanja djece. Tako Baumvide (prema Clarke-Stewart and oth, 1988) razlikuje autoritarni, autoritativni i permisivni; Lamborn sa suradnicima (1990) prepoznaje autoritarni, autoritativni, popuštajući i zanemarujući odgojni stil dok Lacković-Grgin (prema Ajduković, 1980) razlikuje autoritativni, demokratski i stihijski stil roditeljskog odgoja.

Poruka je većine istraživanja i većine pristupa kako roditelji tendiraju nekom odgojnom stilu usklađujući svoje roditeljstvo s dobi djeteta dominantno unutar tog stila. Karakteristika je roditeljstva djece predškolske dobi prvenstveno u tome što se roditelji aktiviraju kako bi socijalizirali, kontrolirali i disciplinirali svoju djecu. U stanju su odbiti mnoge zahtjeve kojima su u ranoj dječjoj dobi udovoljavali, a to je stoga što po navršetku druge godine života roditelji u pravilu očekuju više popustljivosti i suradnje od djece. Kako djeca rastu roditelji postaju sve više zahtjevni i sve manje popustljivi postavljajući granice za djetetovo ponašanje i zahtjevajući da se te granice uvažavaju. Pri tome su roditelji odgovorni za kontrolu djeteta i njegovog ponašanja, odgovorni su da dijete nije opasno za sebe i za druge (Argyle, 1985; Clarke-Stewart, 1988). Ovakav generalni roditeljski pravac slijede različiti roditelji na različite načine, što se onda imenuje različitim odgojnim stilovima. Efekti tih različitih stilova na djecu i njihov razvoj kao što svjedoče zaista brojna istraživanja, nesumnjivo su izuzetno značajni.

Tako istraživanja pokazuju da djeca odgajana autoritarnim stilom tendiraju biti sumnjičava, povučena, neprijateljska i nezadovoljna. Također su prestrašena, ovisna i podređujuća i manje je vjerojatno da će biti intelektualno uspješna. Autoritarnost koja je obično praćena kažnjavanjem može proizvesti i emocionalne probleme koji dijete blokiraju u moralnom razvoju. Stoga su ovako odgojena djeca sklona razvijanju osjećaja krivnje i prihvaćanju krivice na sebe.

I djeca permisivno odgojena nisu sretna. Tendiraju biti ovisna, nezrela, bez ustrajnosti i samopouzdanja iako mogu biti intelektualno uspješna.

Djeca odgojena autoritativnim stilom, tvrde istraživanja, vjerojatno će biti prijateljska, kooperativna, kompetentna, nezavisna, samopouzdana, intelektualno uspješna i socijalno odgovorna. Kako se takav odgojni stil zasniva na toplim odnosima, prihvaćanju djeteta i

objašnjenja djetetu zašto se treba ponašati na određeni način, te kako je "produkt" takvog odgojnog stila najpoželjniji, to su istovremeno i svojevrstne sugestije roditeljima koji žele pozitivno utjecati na razvoj svoje djece. To tim prije što i djeca, kako ukazuju istraživanja, preferiraju autoritativni stil roditeljskog odgoja (prema Clarke-Stewart and oth. 1988).

U istraživanju "Evaluacija integralne metode u radu s djecom predškolske dobi i njihovim roditeljima" provjeravaju se teze da su za dijete dobra sva ona roditeljska ponašanja koja su usmjerena na zadovoljenje djetetovih fizičkih i psiholoških potreba, a koja istovremeno zadovoljavaju i razvoj roditelja. Također se polazi od pretpostavke da mnoga roditeljska ponašanja mogu biti naučena (Bašić i Žižak, 1991, 1992).

Cilj je ovog rada stoga utvrditi relacije između roditeljskog odgojnog stila i socioemocionalnog statusa ispitanika eksperimentalne grupe prije primjene integralne metode u radu s djecom predškolske dobi i njihovim roditeljima. Na taj način bit će opisana eksperimentalna grupa ispitanika u odnosu na povezanost nevađenih fenomena na samom početku istraživanja. Logično je stoga pretpostaviti, budući je eksperimentalna grupa formirana po principu slučajnog uzorka, da će biti poepoznati različiti roditeljski odgojni stilovi, te da će, sukladno dosadašnjim saznanjima, socioemocionalno adekvatnija djeca dolaziti iz obitelji u kojima roditelji iskazuju naklonost, ljubav i toplinu prema djetetu, postavljaju granice i objašnjavaju svoje zahtjeve prema djetetu.

2. METODE ISTRAŽIVANJA

2.1. Uzorak ispitanika

Za ovo je istraživanje uzorak od 343 predškolske djece uzet iz populacije predškolske djece gradova Zagreba i Rijeke na način da su u osam zagrebačkih i jednom riječkom vrtiću u kojima se primjenjuje integralna metoda formirane kontrolne i eksperimentalne grupe. I u kontrolnu i u eksperimentalnu grupu po principu slučajnog uzorka uzeta su djeca koja polaze najmlađu vrtićku grupu, a koja su u vrijeme ispitivanja, u jesen 1992. godine bila u dobi od 3 do 4 godine. U svakom se vrtiću kontrolna, odnosno eksperimentalna grupa poklapala sa odgojnom skupinom. Na taj način u eksperimentalnu grupu kroz devet vrtićkih odgojnih skupina u ovom je istraživanju razvrstano 168 djece, koji predstavljaju uzorak ispitanika u ovom radu.

2.2. Uzorak varijabli

Indikatori roditeljskog odgojnog stila u ovom radu se u potpunosti poklapaju sa varijablama koje čine "Upitnik

o odgojnim metodama i odnosima roditelja i djece", a koji je konstruiran za potrebe ovog istraživanja i kojim se kroz 36 varijabli definira vrlo specifičan prostor odnosa roditelja prema djeci i za predškolsku dob najuobičajenijih odgojnih postupaka.

Informacije o socioemocionalnom statusu djeteta prikupljene su kroz upitnik o socioemocionalnom statusu djeteta, čijih 30 varijabli definira prostor socijalnih i emocionalnih razvojnih ponašanja. I taj je upitnik konstruiran za potrebe ovog znanstvenog projekta na Fakultetu za defektologiju.

Kroz prethodno pilot istraživanje oba su upitnika provjerena, a procjena njihovih metrijskih karakteristika pokazala je u potpunosti zadovoljavajuću pouzdanost i valjanost tih mjernih instrumenata. Iako su upitnici konstruirani tako da se pomoću njih informacije mogu dobivati i od roditelja i od odgajatelja, što je kroz njihovu primjenu i načinjeno, u ovom će radu biti analizirani samo podaci od odgajatelja.

2.3. Metode obrade podataka

U ovom se radu relacije roditeljskog odgojnog stila i socioemocionalnog statusa djeteta analiziraju primjenom QCCR programa (Bosnar, Prot, Momirović, 1984). Bitno je obilježje tog programa analiziranje dviju skupina varijabli na osnovu dvaju kanoničkih modela. Prvi model je klasični biorthogonalni kanonički korelacijski model dok je drugi model kvazikanonički, što znači da je utemeljen na maksimiziranju kovarijanci linearnih komponenti. Iako se primjenom i analizom oba modela kanoničke analize značajno povećava stupanj sigurnosti zaključivanja, u ovom radu biti će prezentirana samo analiza na temelju biorthogonalnog kanoničkog korelacijskog modela jer je osnovni smisao opisati što detaljnije eksperimentalnu grupu ispitanika u odnosu na dimenzije roditeljskog odgojnog statusa djeteta na početku istraživanja, dakle prije primjene integralne metode.

3. INTERPRETACIJA REZULTATA

Prema rezultatima kanoničke korelacijske analize povezanost roditeljskog odgojnog stila i socioemocionalnog statusa djece moguće je definirati kroz četiri para kanoničkih faktora (tablica 1).

Značajnost kanoničkih korelacija

	Značajnost kanoničke determinacije	Koeficijent kanoničke korelacije	Q
1.	.67912	.82409	.00000
2.	.64376	.80235	.00000
3.	.62778	.79232	.00004
4.	.58899	.76745	.00738

Veze među promatranim prostorima su relativno visoke pa već to upućuje na značajnost međusobnog realnog ispreplitanja. Međutim, uvijek iznova treba podsjećati na poznatu istinu da i najveće korelacije samo govore o povezanosti, a ništa ili malo o uzrocima nastanka nekih pojava. Stoga je način opisivanja povezanosti odgojnog stila i socioemocionalnog statusa djeteta preko definiranja parova kanoničkih faktora više stvar izdizanja na višu, generalniju razinu u sagledavanju tih fenomena nego definiranja forme njihovog realnog egzistiranja. Prvi kanonički faktor u prostoru roditeljskog odgojnog stila (tablice 2, 3, 4) definiran je osrednjim i niskim doprinosom manjeg broja varijabli, a svojim sadržajem ukazuje na roditelje koji se ne stide svog djeteta, ne zanemaruju ga i ne primjenjuju društvenu izolaciju prema djetetu. Međutim, on ukazuje i na roditelje koji nisu jedinstveni u pristupu prema djetetu, koji nisu umješni u iskazivanju svoje ljubavi prema djetetu, koji se rijetko igraju s djetetom, ne posvećuju mu pažnju i svoje vrijeme. Takve bi informacije mogle ukazivati na roditelje koji formalno shvaćaju svoju roditeljsku ulogu i tako je i realiziraju ne unoseći u svoj odgojni stil toplinu i prisnost i privrženost s djetetom. Tako definiranom faktoru roditeljskog odgojnog stila pridružuje se u prostoru socioemocionalnog statusa djeteta faktor dominantno određen također osrednjim ili nižim doprinosom manjeg broja varijabli. Njegova struktura ukazuje na djecu koja ispoljavaju probleme prehrane, te probleme tipa tikova, čupkanja kose, sisanja palca i sl. Uz to se vezuje češća agresivnost i plačljivost te sukobi s drugom djecom. Iako se većina navedenih poteškoća može smatrati razvojnim i prolaznim, očito je da se ovakve razvojne poteškoće ipak mogu vezivati i uz dominantan stil roditeljskog ponašanja. Kako je repertoar ponašanja predškolskog djeteta, naročito u dobi od 3 do 4 godine, još uvijek jako mali, nije slučajno da djeca na svojevrsnu otuđenost roditelja reagiraju onako kako najbolje znaju - odbijanjem hrane, plačem i sl. jer to su istovremeno i najjača kontrolirajuća ponašanja u doba djetinjstva, kojima se najčešće i uspije privući pažnja važnih odraslih osoba.

Tablica 4.

Prvi kanonički faktor u prostoru roditeljskog odgojnog stila

Varijable	CAN1	Sadržaj varijable
DRUIZ	.28	- ne primjenjuju društvenu izolaciju
JEDIN	.29	- nisu jedinstveni prema djetetu
PAZNJ	.22	- ne posvećuju dovoljno pažnje djetetu
VRIJE	.21	- ne posvećuju dovoljno vremena djetetu
IGRAJ	.20	- rijetko se igraju s djetetom
ZANEM	.39	- roditelji ne zanemaruju dijete
POKAZ	.23	- rijetko znaju djetetu pokazati ljubav

Prvi kanonički faktor u prostoru socioemocionalnog statusa djeteta

Varijable	CAN1	Sadržaj varijable
POPPE	.39	- dijete ispoljava probleme hranjenja
DRPRO	.36	- dijete ispoljava i druge probleme tipa tikovi, sisanje palca, čupanje kose
USTRA	-.24	- dijete je ustrajno u započetoj aktivnosti
SUKOB	.26	- često dolazi u sukob s drugom djecom
AGRES	.35	- češće je agresivno
PLACL	.29	- češće je plačljivo
RADOZ	-.21	- dijete je spremno na nova iskustva

Drugi par kanoničkih faktora opisuje (tablica 5) očekivanu vezu roditeljskog stila i socioemocionalnog statusa djeteta. Kako eksperimentalna skupina u suštini predstavlja prosjek predškolske populacije djece i njihovih roditelja logično je očekivati prisutnost faktora kojim se definira zdrav, kvalitetan i adekvatan odnos roditelja prema djeci. Upravo to piše drugi kanonički faktor u prostoru roditeljskog odgojnog stila. Karakteristika je takvih roditelja da pružaju podršku djetetu, da su dosljedni i da žele unaprijediti svoj odnos s djetetom. Oni ne kažnjavaju dijete ali i ne opravdavaju njegova neadekvatna ponašanja, vode računa o djetetovim potrebama i pružaju mu sigurnost, oni zajednički brinu o djetetu iako nije pri tom nužno da su jedinstveni u svim svojim postupcima. Takvi roditelji pružaju emocionalnu toplinu, pokazuju djetetu svoju ljubav, vole se s njim igrati, posvećuju djetetu dovoljno vremena i pažnje, nisu grubi i ne prezaštićuju dijete ali se s njim pokušavaju dogovarati i pružiti mu izbor. Bitna je komunikacijska kvaliteta tih roditelja da nisu u svadalačkom odnosu s djetetom i što se ne tuže na ponašanja svog djeteta.

Uz ovako opisane roditelje, sudeći prema strukturi drugog kanoničkog faktora u prostoru socioemocionalnog statusa djeteta, vezuju se emocionalno i socijalno adekvatna djeca. Značajne su karakteristike te djece da su stabilnog i predvidljivog raspoloženja, da uvažavaju zahtjeve odraslih, potrebe i mišljenja drugih, ne dolaze u sukob s drugom djecom, nisu verbalno i fizički agresivna, ne uništavaju stvari, prihvaćena su od vršnjaka. Ta su djeca iskrena, suosjećajna, radoznala, vedra, vesela i spontana. Ukratko, ta su djeca socijalizirana u skladu s razvojnim stupnjem na kojem se nalaze. Relativno visoki koeficijent kanoničke korelacije (.80) ovog para kanoničkih faktora dozvoljava da se pretpostavi kako su na takav razvoj djeteta značajno utjecali njihovi topli i dosljedni roditelji, na zadovoljavanje djetetovih potreba usmjereni roditelji.

Tablica 5.

Drugi kanonički faktor u prostoru roditeljskog odgojnog stila

Varijable	CAN2	Sadržaj varijable
FIKAZ	.47	- ne kažnjavaju fizički
VEKAZ	.52	- ne kažnjavaju verbalno
OPRPO	.57	- ne opravdavaju djetetovo neprihvatljivo ponašanje
JEDIN	-.58	- nisu jedinstveni u postupcima prema djetetu
PODRS	-.67	- pružaju podršku djetetu
GRUBI	.35	- nisu grubi u komunikaciji
IZBOR	-.37	- daju mogućnost izbora djetetu
PAZNJ	-.55	- posvećuju pažnju djetetu
ZNAIM	-.35	- znaju imena djetetovih prijatelja
DOGOV	-.48	- pokušavaju se dogovoriti s djetetom
SIGUR	-.50	- pružaju sigurnost djetetu
SVIDA	-.46	- dijete vole i ono im se sviđa
ROTUZ	.33	- ne tuže se na ponašanje djeteta
POTRE	-.51	- vode računa o potrebama djeteta
SVADA	.44	- nisu u svadalačkom odnosu s djetetom
POTCJ	.40	- ne potcjenjuju sposobnosti djeteta
ZELUC	-.67	- izražava želju za učenjem odgojnih metoda
ZAJED	-.59	- zajednički brinu o djetetu
PRIVR	-.52	- roditelji i dijete su privrženi jedni drugima
VRIJE	-.49	- posvećuje djetetu dovoljno vremena
SURAD	-.58	- žele surađivati s odgajateljem
BRIVR	.33	- ne misle da je dijete briga vrtića
POPUS	.66	- nisu popustljivi prema djetetu
IGRAJ	-.44	- vole se igrati s djetetom
OSUDU	.30	- ne osuđuju i ne optužuju dijete
EMOCI	-.55	- pružaju emocionalnu toplinu djetetu
DOSLJ	-.61	- dosljedni su
NESPO	.46	- nisu u neskladu
PREZA	.43	- nema prezaštićivanja
ZANEM	.40	- nema zanemarivanja
POKAZ	-.49	- znaju djetetu pokazati svoju ljubav
RAVNO	.49	- nema ravnodušnosti

Drugi kanonički faktor u prostoru socioemocionalnog statusa djeteta

Varijable	CAN2	Sadržaj varijable
POELI	-.37	- ne ispoljava poremećaje eliminacije
PROGO	-.42	- ne ispoljava poremećaje govora
DRPRO	-.39	- ne ispoljava druge poremećaje
UVAZA	-.64	- bez pogovora uvažava zahtjeve
UVAPO	-.58	- uvažava potrebe i mišljenja drugih
RASPO	-.77	- stabilnog i predvidivog raspoloženja
USTRA	-.45	- ustrajno je
OSAML	-.38	- traži društvo druge djece
PRIST	-.32	- samo pristupa drugima
SUKOB	-.56	- ne dolazi u sukob s drugom djecom
VEAGR	-.55	- nije verbalno agresivno
AGRES	-.52	- nije fizički agresivno
SUOSJ	-.54	- suosjeća s drugima
VESEL	-.46	- vedro je, veselo i spontano
UNIST	-.59	- ne uništava stvari
PLACL	-.30	- nije plačljivo bez povoda
UVRED	-.21	- u pravilu se ne vrijeđa
LJUBO	-.40	- ne pokazuje ljubomoru
ISKRE	-.47	- u pravilu je iskreno

Varijable	CAN2	Sadržaj varijable
RADOZ	-.40	- u pravilu je spremno na nova iskustva
KRITI	-.43	- u pravilu prihvaća kritiku i prijekor
VRSNJ	-.50	- u pravilu prihvaćeno od vršnjaka i omiljeno

Treći par kanoničkih faktora u oba prostora određen je osrednjim i niskim doprinosom manjeg broja varijabli. U prostoru roditeljskog odgojnog stila formiran je tako kanonički faktor kojim se opisuje odgojni stil bez prezaštićivanja djeteta i bez opravdavanja njegovih neadekvatnih ponašanja, bez verbalnog kažnjavanja ali uz pritužbe na djetetovo ponašanje. To su roditelji koji misle kako je odgoj njihovog djeteta dok je u vrtiću isključivo stvar vrtića, ali oni žele surađivati s tim vrtićem. Ovi roditelji ne brinu zajednički o djetetu i ne znaju neke važne sitnice u vezi sa svojim djetetom, kao što je npr. ime djetetovog prijatelja. Čini se da je osnovna karakteristika ovakvog odgojnog pristupa nezainteresiranost za stvarne potrebe djeteta i za suštinu roditeljskog odgojnog zadatka pa se njihov odgojni stil doima dezintegriranim. U prostoru socioemocionalnog statusa djeteta treći je kanonički faktor definiran odsutstvom problema odvajanja od značajnih odraslih osoba, odsutstvom strahovanja, primjerenim stupnjem radoznalosti i aktiviteta. Radi se o iskrenoj, od vršnjaka prihvaćenoj djeci. No, s druge strane ta djeca češće dolaze u sukob s drugom djecom i nedistancirana su i nametljiva, te ispoljavaju probleme eliminacije. I u slučaju ovog para kanoničkih faktora, moguće je, s obzirom na relativno visok koeficijent kanoničke korelacije, opravdano pretpostaviti kako nepotpuno ostvarenje roditeljske uloge, ma kako beznačajne te nedorečenosti mogu biti, može rezultirati poteškoćama na planu djetetovog socioemocionalnog razvoja.

Tablica 6.

Treći kanonički faktor u prostoru roditeljskog odgojnog stila

Varijable	CAN3	Sadržaj varijable
VEKAZ	.22	- ne kažnjava verbalno
OPRPO	.36	- ne opravdavaju djetetovo neprihvatljivo ponašanje
ZNAIM	-.31	- ne znaju imena djetetovog prijatelja
ROTUZ	-.22	- tuže se na ponašanje djeteta
ZAJED	.23	- ne brinu zajednički o djetetu
SURAD	-.22	- roditelji žele surađivati s odgajateljem
BRIVR	.28	- misle da je odgoj briga vrtića dok je diejte u vrtiću
PREZA	.30	- ne prezaštićuju dijete

Treći kanonički faktor u prostoru socioemocionalnog statusa djeteta

Varijable	CAN3	Sadržaj varijable
POPPE	-.21	- dijete ne ispoljava problem hranjenja
POELI	.21	- dijete ispoljava probleme eliminacije
OSAML	-.25	- traži društvo druge djece
PRIST	-.27	- dijete samo pristupa drugima
SUKOB	.36	- češće dolazi u sukob s drugom djecom
ODVAJ	-.41	- nema problema odvajanja od bližnjih
STIDL	-.25	- nije stidljivo
NAMET	.32	- često je nedistancirano i nametljivo
PASIV	.37	- aktivno je
PLASL	-.37	- u pravilu ne pokazuje strah
ISKRE	-.23	- iskreno je
RADOZ	-.34	- spremno je na nova iskustva
INTPO	-.22	- usmjerava se prema vlastitim interesima i potrebama
VRSNJ	-.22	- prihvaćeno je od vršnjaka i omiljeno

Posljednji par kanoničkih faktora slijedi istu sudbinu definirano niskim i osrednjim doprinosom relativno manjeg broja varijabli oba prostora (tablica 7). Uočljivo je kako je četvrti kanonički faktor u prostoru varijabli roditeljskog odgojnog stila dominantno određen naoko kontradiktornim značajkama da se dijete roditeljima sviđa i da ga vole te da roditelji dijete verbalno kažnjavaju, da su prema djetetu popustljivi, da ga se stide i da ga osuđuju i optužuju te da su u svađalačkom odnosu s djetetom i da grubo prekidaju njegove aktivnosti. Takva odgojna konfuzija može govoriti u prilog hladne permisivnosti ali i stihijskog odgoja.

Četvrti kanonički faktor u prostoru varijabli koje definiraju socioemocionalni status djeteta strukturiran je tako da opisuje djecu koja u pravilu nisu stidljiva, koja traže društvo druge djece, koja su češće nedistancirana i nametljiva, destruktivna, protiv se zahtjevima odraslih i prkose, nameću se i dominiraju, često su neiskrena i agresivna. S druge strane aktivna su i prihvaćaju ponuđene sadržaje i aktivnosti. Većina navedenih poteškoća mogu imati karakter razvojne prolaznosti ali je, s druge strane, temeljem značajnosti koeficijenta kanoničke korelacije (.76) moguće razmišljati o doprinosu konfuzne roditeljske uloge, naročito nečiste komunikacije u njihovom javljanju.

Tablica 7.

Četvrti kanonički faktor u prostoru roditeljskog odgojnog stila

Varijable	CAN4	Sadržaj varijable
VEKAZ	-.36	- roditelji verbalno kažnjavaju dijete
GRUBI	-.17	- grubo prekidaju djetetovu aktivnost
SLOBO	-.18	- pružaju dovoljno slobode djetetu
SVIDA	-.43	- dijete se roditeljima sviđa i oni ga vole
SVADA	-.19	- u svadalačkom su odnosu sa djetetom
STIDE	-.28	- stide se djeteta
BRIVR	-.26	- misle da je odgoj stvar vrtića
POPUS	-.35	- popustljivi su prema djetetu
OSUDU	-.26	- roditelji osuđuju i optužuju dijete

Četvrti kanonički faktor u prostoru socioemocionalnog statusa djeteta

Varijable	CAN3	Sadržaj varijable
UVAZA	.31	- dijete se protivi zahtjevima i prkosi
DOMIN	-.24	- nameće se, dominira
OSAML	-.35	- traži društvo druge djece
AGRES	.27	- češće je agreisvno
ODVAJ	-.28	- u pravilu nema problema odvajanja od bližnjih
VESEL	-.25	- veselo je, vedro i spontano
UNIST	.38	- češće je destruktivno
STIDL	-.43	- u pravilu nije stidljivo
NAMET	.34	- češće je nedistancirano i nametljivo
PASIV	.24	- češće je aktivno
ISKRE	.39	- češće je neiskreno
KRIPTI	.30	- ne prihvaća kritiku i prijekor
INTPO	.20	- prihvaća ponudene sadržaje

4. DISKUSIJA

Prije svega, moguće je konstatirati kako su relacije dobivene u ovom radu u odnosu na povezanost roditeljskog odgojnog stila i socioemocionalnog statusa djece predškolske dobi u skladu s očekivanjima. Pri tome je ipak bitno izdvojiti nekoliko poruka koje sobom nose

LITERATURA

1. Ajduković, M. (1990): Stil odgoja u obitelji kao faktor delinkventnog ponašanja djece. *Primijenjena psihologija*, 11, 37-46.
2. Argyle, M. and M. Henderson (1985): *The Anatomy of Relationships*. Penguin Books, Harmondsworth.
3. Bašić, J. i A. Žižak (1991): Relacije faktora komunikacije u obitelji i poremećaja u ponašanju djece. *Defektologija*, 28, 2, 125-134.
4. Bašić, J. i A. Žižak (1992): Teorijske postavke integralne metode u radu s predškolskom djecom i njihovim roditeljima. *Defektologija*, 28, 1-2, 197-211.
5. Cameron, J.R. (1977): Parental Treatment, Children's Temperament and the Risk of Childhood Behavioral Problems. *Amer. J. Orthopsychiatry*, 47 (4), 568-576.

ti rezultati. Moguće je početi s tim kako je još jednom potvrđeno da roditelji slijede zaista različite odgojne stilove i da je utjecaj takvih različitih odgojnih postupaka na djecu predškolske dobi različit. U prilog takve konstatacije jasno govore relativno visoki koeficijenti kanoničke korelacije. I ovim je istraživanjem potvrđena već poznata spoznaja kako prihvaćajući roditelji koji vole svoju djecu, provode s njima vrijeme, topli su u kontaktu s djecom i iskazuju ima svoju ljubav, imaju visoko mišljenje o svojoj djeci i ukazuju im na posljedice njihovog ponašanja (Argyle i Henderson, 1985; Clarke-Stewart i drugi, 1988; Lamborn, 1990), postižu najbolje odgojne efekte socijalizirajući svoju djecu u skladu s njihovim razvojnim mogućnostima. U ovom je istraživanju ta spoznaja potvrđena kroz relativno visok koeficijent korelacije među drugim parom kanoničkih faktora. No ništa manje nije značajna ni potvrda ranijih saznanja da ma kako prolazne mogu biti neke razvojne poteškoće u predškolskoj dobi one se ipak mogu povezati s obiteljskim okruženjem, u ovom radu s roditeljskim odgojnim stilom. U slučaju ovog istraživanja prosuđuje se to kroz čak tri para kanoničkih faktora koji su međusobno značajno saturirani. Efekti tih manje efikasnih, manje poželjnih, ili bolje rečeno, pozitivno nedorečenih odgojnih stilova očituje se kod djece preko poteškoća socioemocionalnih ponašanja svojstvenih upravo predškolskoj razvojnoj dobi. Prepoznatljivo je pri tome da dominiraju socijalno nepoželjna ponašanja. Da li je i koliko na to utjecala i činjenica da se takvo ponašanje (agresija, dominantnost, sukobi s drugom djecom) lakše uočava u vrtićkom kontekstu i više doživljava kao ometajuća, ostaje da se provjerava kroz nove situacije i istraživanja.

Zaključno treba konstatirati kako je značaj dobivenih rezultata tim veći što se zna da su istraživanja povezanosti roditeljskog odgojnog stila i socioemocionalnog statusa mlade predškolske djece relativno rijetka pa je stoga potvrda saznanja o povezanosti roditeljskog odgoja sa nekim razvojnim poteškoćama u socioemocionalnom prostoru uvijek iznova dobrodošla.

6. Christensen, A. and oth (1983): Parental Characteristics and Interactional Dysfunction in Families with Child Behavior Problems: A Preliminary Investigation. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 11, 1, 153-166.
7. Clarke-Stewart, A. and oth. (1988): *Lifelong Human Development*. John Wiley & Sons, New York.
8. Lamborn, S. D. at all. (1990): Patterns of Competence and Adjustment Among Adolescents from Authoritative, Authoritarian, Indulgent and Neglectful Families. V.S. Department of Education.
9. Veda, R. (1988): Longitudinal Study of Developmental Problems of Children: Comparison between Japan and U.S.A.. Paper presented at the International Conference on Early Education and Development, Hong Kong.
10. Wilson, J. Q. and R. J. Herrnstein (1985): *Crime and Human Nature*. Simons and Schuster, New York.

PRILOG

Tablica 2.

Kanonički faktori (F) i krosfaktori (K) u prostoru roditeljskog odgojnog stila

	F1	C1	F2	C2	F3	C3	F4	C4
POZAH	.01	.01	.05	.04	.15	.12	.04	.03
FIKAZ	-.13	-.11	.47	.38	-.07	-.05	-.05	-.04
VEKAZ	-.08	-.07	.52	.41	.22	.17	-.36	-.27
DRPRO	-.08	-.07	.57	.46	.36	.28	-.10	-.07
DRUIZ	.28	.23	.22	.18	.04	.03	-.15	.11
JEDIN	.29	.24	.58	-.46	.11	.08	-.00	-.00
PODRS	-.05	-.04	-.67	-.54	-.11	-.09	-.05	-.04
GRUBI	-.07	-.06	.35	.27	.05	.04	.17	-.13
IZBOR	-.00	-.00	-.37	-.30	.15	.12	.16	-.12
RAZNJ	.22	.18	-.55	-.44	-.11	-.08	-.08	-.06
ZNAIM	.07	.06	-.35	-.28	-.31	-.25	-.13	-.10
DOGOV	.11	.09	-.48	-.38	.04	.03	-.01	-.01
SLOBO	.12	.10	-.16	-.13	.10	.08	-.18	-.14
SIGUR	-.14	-.12	-.50	-.40	.03	.03	-.12	-.09
SVIDA	-.06	-.05	-.46	-.37	-.04	-.03	-.43	-.33
ROTUZ	-.08	-.06	.33	.26	-.22	-.17	-.11	-.08
POTRE	.12	.10	-.51	-.41	-.13	-.10	-.10	-.07
SVADA	.08	.06	.44	.35	-.02	-.02	-.19	-.15
STIDE	.56	.46	.12	.10	-.10	-.08	-.28	-.22
POTCJ	.11	.09	.40	.32	-.04	-.03	.03	.03
ZELUC	.12	.10	-.67	-.54	-.16	-.12	-.02	-.02
ZAJED	.19	.15	-.59	-.47	.23	.18	.05	.04
PRIVR	-.06	-.05	-.52	-.41	.13	.10	-.13	-.10
VRIJE	.21	.18	-.49	-.39	-.10	-.08	.15	.12
SURAD	.07	.06	-.58	-.47	-.22	-.17	-.08	-.06
BRIVR	.04	.03	.33	.27	.28	.22	-.26	-.20
POPUS	-.06	-.05	.66	.53	.08	.07	-.35	-.27
IGRAJ	.20	.16	-.44	-.35	-.08	-.06	.03	.02
OSUDU	-.04	-.03	.30	.24	.02	.02	-.26	-.20
EMOCI	-.01	-.01	-.55	-.44	-.06	-.05	-.01	-.01
DOSLJ	.13	.11	-.61	-.49	-.03	-.02	.06	.05
NESPO	-.12	-.10	.46	.37	.09	.08	-.11	-.08
PREZA	-.04	-.03	.43	.34	.30	.24	.09	.07
ZANEM	.39	.32	.40	.32	.12	.09	-.03	-.02
POKAZ	.23	.19	-.49	-.39	.09	.07	-.16	-.12
RAVNO	.10	.08	.49	.39	.15	.12	-.11	-.08

Tablica 3.

Kanonički faktori (F) i krosfaktori (K) u prostoru socioemocionalnog statusa djeteta

	F1	C1	F2	C2	F3	C3	F4	C4
POPPE	.39	.32	-.21	-.17	-.21	-.17	.06	.04
POELI	-.09	-.07	-.37	-.30	.21	.16	-.14	-.11
PROGO	-.13	-.10	-.42	-.33	.01	.01	-.10	-.08
DRPRO	.36	.29	-.39	-.31	-.14	-.11	.08	.06
UVAZA	.02	.02	-.64	-.51	.10	.08	.31	.24
UVAPO	-.01	-.01	-.58	-.46	-.13	-.11	-.01	-.01
RASPO	-.01	-.01	-.77	-.62	-.12	-.10	.18	.14
USTRA	-.12	-.20	-.45	-.36	-.02	.01	.18	.14
DOMIN	.04	.03	.01	.01	-.13	-.10	-.24	-.18
OSAML	.01	.01	-.38	-.31	-.25	-.20	-.35	-.27
PRIST	-.16	-.13	-.32	-.25	-.27	-.21	-.15	-.11
SUKOB	.26	.22	-.56	-.45	.36	.28	.18	.14
VEAGR	.15	.12	-.56	-.44	.03	.02	.13	.10
AGRES	.35	.28	-.52	-.42	-.15	-.12	.27	.20
SUOSJ	-.12	-.02	-.54	-.44	-.02	-.02	-.18	-.13
ODVAJ	-.00	-.00	-.30	-.24	-.41	-.32	-.28	-.22
VESEL	-.11	-.10	-.46	-.37	-.21	-.16	-.25	-.19
UNIST	-.01	-.00	-.59	-.47	.15	-.11	.38	.29
STIDL	.09	.07	-.24	-.19	-.25	-.20	-.43	-.33
NAMET	.19	.15	.12	.09	.32	.25	.34	.26
PASIV	.18	.15	.12	.10	.37	.29	.24	.18
PLACL	.29	.24	-.30	-.24	.01	.01	-.18	-.14
PLASL	-.07	-.05	-.05	-.04	-.37	-.30	-.18	-.14
UVRED	-.08	-.07	-.21	-.17	.05	.04	.09	.07
LJUBO	-.07	-.05	-.40	-.32	-.12	-.09	-.04	-.03
ISKRE	.09	.08	-.47	-.38	-.23	-.18	.39	.30
RADOZ	-.21	-.17	-.40	-.32	-.34	-.27	.13	.10
KRITI	-.18	-.15	-.43	-.35	-.07	-.06	.30	.23
INTPO	-.13	-.10	.06	.05	-.22	-.18	.20	.16
VRSNJ	.06	.05	-.50	-.40	-.22	-.18	-.18	-.14

RELATIONS BETWEEN PARENTAL EDUCATIONAL STYLE AND SOCIAL AND EMOTIONAL STATUS OF CHILDREN

Summary

168 children aged three and four from eight nurseries in Zagreb and one in Rijeka, were investigated in order to find out relations between the parental educational style and social and emotional status of the children. All the information on parental educational style and social and emotional status of the children was obtained from the educators. The results were elaborated by a biorthogonal canonical correlation model. All the information was collected by special questionnaires.

The results obtained show a highly significant connection between the area of the parental educational style and the social and emotional status of preschool children. This connection is described by four pairs of canonical factors. One of them shows highly significant connection between accepted and consistent parental education and adequate socialisation of children. The other three canonical factors define specifically understated parental educational styles which are significantly connected to specific disturbances in development of preschool children.

KEY WORDS: preschool children, social and emotional status, parental educational style